

מגילה בהפרעה

העם הנרדף שנהנה לרצוח, הנערה החסודה המתפקדת כנערת ליווי, הדוד המסור שהוא למעשה סרסור – פניה האפלים של מגילת אסתר • גם שמות הגיבורים לקוחים מאלים נוכריים • חז"לינו ידעו ולא תיקנו • פורים שמח ולא ממש מבדח

תיאסטי וביקשו להיטמע בין הגויים וללכת בחוקותיהם: אסתר, הלוא היא אסתר (ועשתורת), ומרדכי – מרדוך, הלוא הוא ראש הפנתיאון האילי הבבלי.

ומה נאמר על המלכה ושתי המסכנה, המגורשת מהארמון וההרמון (אולי אין בכך כל רע... דווקא משום שאורה את האומץ, סירבה לחרוג ממנהגי צניעותה ומיאנה להופיע בפני ידידי המלך שטופי הזימה? כך מתהפכת לה מגילת אסתר ומהפכת לנו את המוסכמות המוסריות ומאירה בכל פעם באור אחר אותן דמויות ואותו סיפור, ודרכם את עצמנו ואת מעללות המין האנושי.

המוקדמות שבין הפרשנויות למגילה הן ה'תוספות למגילת אסתר' מהמאה השנייה לספירה לכל המאוחר, המופיעות בתרגום השבעים, אך לא בנוסח המסורה העברי. התוספות הן חלק מן הספרות החיצונית ונשתמרו על ידי אבות הכנסייה, אך ניכר כי השפיעו רבות על הספרות היהודית המדרשית, למשל על מדרש אסתר רבה. על פי התוספות, מרדכי היהודי לא שלח את בת חסותו לציד שפחות המין של המלך אחשוורוש לצורך קידומו האישי, אלא חלם חלום נבואי על דבר הסכנה האורבת לעם ישראל. אחשוורוש היה מלך הגון, שוחר שלום ושלווה, שרצה "לחדש את השלום אשר יתאו לו כל בני אדם", הוא רק טעה טעות אנוש בהעסקת היועץ הלא נכון (המון). ואילו אסתר המפתה אינה אלא צדקת מיוסרת, המתעלפת בחצר המלך מרוב חרדה, היישר לזרועותיו של בן זוגה אחשוורוש (אציל הנפש) המחבק אותה ומאמצה אל לבו, ואומר לה בטון מלא ביטחון ואהבה: "אני אחיך, חוקיך, לא תמותי" עם גילוי את הצו להשמיד את היהודים מוציא אחשוורוש כתב בכל הארצות ובו הוא מבהיר כיצד אירעה התקרית המצערת וכי: "המון בן־הדמיון [...] אשר באמת הוא זר לדם הפרסים [...] ובדברי מרמה עקלקלים בקש לאבד את מרכי מושיענו והמיטיב לנו בכל זאת אסתר הנקיה עם כל עמם". וסוף טוב הכל טוב, ובעקבות

איור: איציק נרט

אגרות, המצוות על גזירות הרג המוניות של "שונאי היהודים".

ומהם מעשיו של דודה־מחנכה, שהיה "מתהלך לפני חצר בית־הנשים", לשם מה? האם להצילה מן ההרמון או להתבשם מיופיין של נשים אחרות רצה? או שמא לרגל ולהטות אוזן ללחשושי אנשי חצר המלך על מנת לחזור אליה ולטפס מעלה בסולם החברתי על גב המסחר בגופה של הנערה שהופקדה בידיה?

ומה עוד נאמר על גיבורי הסיפור, ששמותיהם מעידים עליהם שהתביישו בדת אבותיהם המונרי

במילים אחרות, נחטפת, או נסחרת לצורך זנות ונאנסת בידי המלך, בדרכים מכובדות, כהרדים המדיפיים ניהוחות של מור ובשמים ולא בסתרי דרכים חשוכות ואפלות. המלכה היא, למעשה, נערת הליווי של האיש העומד בראש הממלכה בכבודו ובעצמו. היא לא נישאת לבחיר לבה, גם לא למי שיעודה הוריה, שמתו בהיותה קטנה, ולכן חמדת נפשם הופקדה בידי הרוד, איש אמונם. האישה היהודייה, שנשאה חן בעיני כל רואיה, שעלתה לגדולה בארצות הנוכריים גם הפכה לעריצה בהינף יד וקולמוס, שעה שכתבה

עינת רמון

מגילת אסתר, דומה שנכתבה מבעד לארי אלכוהול. היין והשיכרון מחלחלים בה מראשיתה עד סופה. דרך אספקלריית היין רואים אנו, הקוראים בה מדי שנה, עולם הפוך ומתהפך, כמו בקליידוסקופ. רק המן האגני יישאר תמיד רשע ומרושע, מעין ציר קבוע וחרגי בין דמויות נזילות, צבעוניות וצורמות, כסיפור המהתל בקוראיו ללא הרף.

הנה כמה מן ההיפוכים המשכרים־משקרים הללו: בתחילה היה העם היהודי עם נרדף, כפי שתארו המן הרשע "מפוזר ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים". והנה ניצל העם הזה בעזרת נס נסתר, המתגלה דרך חוכמתם ותחבולותיהם של איש יהודי ואשה יהודייה, פיקחים למדי, המשתלטים על חצר המלך ומצילים את העם משמר. אך מזווית אחרת, זו של הפרק התשיעי במגילה, נבחין שמרגע שהוסרה מעל צווארי היהודים חרב ההשמדה הפכו הם עצמם לאכזרים והיכו בהתלהבות "בכל אויביהם מכת חרב והרג ואכרן ויעשו בשונאיהם כרצונם". בשושן הבירה בלבד "הרגו היהודים [...] חמש מאות איש" ולמחרת עוד שלוש מאות, ובשאר מדינות המלך הרגו עוד שבעים וחמשה אלף איש, ובכללם תלו גם את עשרת בני המן מפרשנדתא ועד ויזתא. כל זאת ביום אחד – בשלושה עשר באדר. ולמחרת הטבח חגגו ועשו משתה כרוב עם.

ועוד היפוך: יתומה יהודייה תמימה, יפת תואר וטובת מראה, מופקדת על ידי הוריה בידי דודה לצורכי חינוך יהודי נאות. היא מובאת לחצר המלך, עולה לגדולה בזכות יופיה, חוכמתה ואומץ לבה והופכת בעזרת שליטתה העצמית ותמיכתם הציבורית של נערתיה ושל כל עם ישראל למלכה רבת עוצמה (מינית ופוליטית) ומצילה את עמה משמר. אך לחילופין, ניתן לומר כי אסתר נלקחת,

הפילוסופיה הסינית הגדולה מעמידה במרכז את ההומניזם הטהור ולא את האל

"האדם מרחיב את הדרך, לא הדרך את האדם"

גליה פת־שמיר

מאמרות קונפוציוס, תרגמה מסינית והוסיפה מבוא והערות: אמירה כץ, מוסד ביאליק, 587 עמ'.

לנקוט עמדה חד משמעית, ומלאכת התרגום היא גם עניין של טעם. אמירה כץ שומרת על טעם טוב, עושר לשוני ונאמנות למקור. הערותיה מלמדות ומעשירות, ופרק המבוא שלה שופך אור על אופיו הייחודי של קונפוציוס כאחד מאבות ההומניזם.

כמוטו למבוא בחרה אמירה כץ ב"כול האדם להרחיב את הדרך, לא הדרך היא המרחיבה את האדם" (מאמרות קונפוציוס טו 29). "הדרך" (דאו) היא תורה והלכה, והיא גם ההליכה עצמה. זו הצהרת אמן מוחלטת באדם. האדם הוא הקובע את דרכו ואת איכותה. ■

ד"ר גליה פת־שמיר מרצה בחוג ללימודי מזרח־אסיה, אוניברסיטת תל־אביב

ציפי לוי בירון

★

מי יחמל עליה ירושלים, מי יחמל עלי, אין לי שמחות להעלות על ראשך ואני מעוכה למטה בגיא מחוץ ליחדו שחברת לו, יראה מתנורו היוקר של אלהים. אוחות בעפרי הנודד מגבעה לגבעה. אני שואלת לשלומה ואת לא שואלת. ואם אשכחך עד שיצאו ממך מים חיים, נקיים מדמי לדתם, שתהיה לי גלות משמרת. כי אין לי אלהים שישביני, ואין לי ירושלים ליבש את עיני וימיני למענה.

מתוך הספר 'כריכה רכה' שיוצא לאור השבוע בקיבוץ המאוחד, ריתמוס

כפי שלהיות 'צמח' משמעו לצמוח, ולהיות 'חי' משמעו להיות, כך להיות אדם משמעו להיות אנושי, מוסרי, רב חסד (דן), כלומר, אי אפשר להבין ולא להיות אדם. כי להיות אדם משמעו להבין את המציאות באמצעות קטגוריות מוסריות ולהתנהג באופן מוסרי.

ספר המאמרות וזה לתרגומים רבים לשונות מערכיות. כל תרגום, מדויק ככל שיהיה, מביא עמו הטיה פרשנית. דניאל לסלי ואמציה פורת תרגמוהו לעברית ב־1960. תרגום זה נוסח בשפה תלמודית, ולמעשה הציג את המאמרות מהאספקט הדתי. תרגומה החדש והנפלא של אמירה כץ מגיש את הצד הפילוסופי־הומניסטי של החיבור. אבחן דוגמה לאופני התרגום השונים. פסוק 17 בפרק הרביעי מתורגם בתרגום הוותיק: "אמר החכם: אם ראית צדיק – הרהר כיצד תשווה לו; אם ראית רשע – הסתכל בתוכך פנימה". בתרגום החדש: "אמר המורה: במחיצת אדם דגול תן דעתך להשתוות אליו, במחיצת אדם לא דגול כוון את מבטך פנימה ובחן את עצמך". "חכם" (דוה) הישן מוחלף ב"מורה" ומקבל גוון אנושי־חילוני; "צדיק" (סיון) ו"רשע" (בו סיון) הלקוחים ישירות מעולם המושגים היהודי מוחלפים ב"דגול" ו"לא דגול" האוניברסאליים (הם

אף נאמנים יותר למקור הסיני). בהערות הרבות והמפורטות ניכר שהמתרגמת מתבססת על מחקר אקדמי ממושך וקפדני ועל בחינה סינולוגית דקדקנית של המקורות, כאשר היא משתדלת לחדש מבלי לחולל מהפכות (כפי שממליץ קונפוציוס עצמו). בתרגום החדש 'ג'ון דוה' הוא 'אדם המעלה' במקום 'איש המעלה' הוותיק; כך נשמר הניחוח של המונח המופר, אך עם זאת, המתרגמת אינה מוותרת על ההשתחררות מהשיעבוד לג'נדר (שיעבוד שאינו קיים במקור הסיני). לעומת זאת, 'תורה' (שואה) מתורגמת 'דעת', 'מידת הטוב' (דן) היא עתה 'אנושיות', ו'כיבוד אב ואם' (שיאו) הנו 'כיבוד הורים'. כך מוחלפת הפרספקטיבה הדתית־תלמודית בדגש פילוסופי־הומניסטי. אולי אין צורך להחליף מנהג (לי) ב'טקס' ואולי 'זיתוריות' (ראנג) יכלה להישאר 'ענווה ושפלות רוח', אלא שבקונפליקט שמולו ניצב כל מתרגם טוב, בין שמירת מונחים קיימים בשם היציבות הלשונית, לבין שינוי מונח הנתפס כשיפור, קשה

מר המורה: ללמוד ולשוב בכל עת אל הנלמד, האין זאת הנאה? חבר כי יבוא אליך ממרחקים, האין זאת השמחה? להיות עלום שם ולא להיות מר נפש, האין זה אדם המעלה? כך נפתח 'ספר המאמרות' (לון 1) של קונפוציוס (קונג פו דוה). האין זה מפתיע שהצהרת הפתיחה של

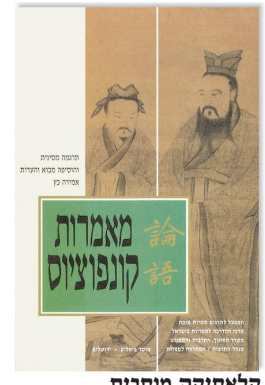
ספר השוכן בלב לבנה של התרבות הסינית מתייחסת ללימוד, להנאה, לחברות, לשמחה ולשוויון נפש? ישאלו ספקנים אחרים: האם זאת הפילוסופיה הגדולה של סין? ואחרים: האם אלה יסודות הדת בתרבות החשובה הזאת? והתשובה לשתי השאלות היא "כן, בהחלט". במשפטים הפשוטים הללו גלומים יסודות ההומניזם הקונפוציאני: הנאה ולא התועלת שבלווית ללימוד, היחס האנושי שבין המורה לתלמידיו, הנתינה לחברים שכולה שמחה, ו"מידת ההשתוות" של האדם. הצהרה כזאת מבטאת, מבחינה פילוסופית, תפיסה מוסרית שבמרכזה היחס שבין אדם לאדם, ואשר לימוד נתפס בה כלימוד היחס הזה במיטבו, כלומר: לימוד מוסר.

מהצד האחר, מהבחינה הדתית, הנאה מהלימוד, המנוסחת כשאלה רטורית, היא למעשה ציווי. השיבה ללימוד היא מנהג, והלימוד הוא לימוד מסורת. לפיכך, ניתן לראות בו צו דתי, והוא יתברר כמעשה גישור בין האנושי לשמימי. כאשר למצוות האחרות, ערכן יתברר רק ככל שהן בין אדם לחברו, ואדם המעלה, 'הצדיק', ניכר בנכונותו לקבל את הדין. והיכן האל? ישאל השואל הפעם. ובכן, לא בתורה זאת.

משפט הפתיחה ב'ספר המאמרות' של קונפוציוס, שחי בסין של המאה השישית לפני הספירה, מרמז לא מעט על החיבור כולו. זהו קובץ דיאלוגים קצרים בין המורה קונפוציוס לבין תלמידיו, אשר אספו והעלו אותם על הכתב כמשך שנים ארוכות.

המבנה הדיאלוגי מוכיח לעתים את הפילוסופיה של הדיאלוגים הסוקראטיים, ולעתים שאילתות לרב, כפי שהן באות לביטוי בדת. מעמדו של הספר בקונפוציאניזם דומה לזה של כתבי־קודש בדתות המוכרות לנו מהמערב, אלא שהלגיטימציה למה שמנוסח כציווי דתי, אינה האל אלא האדם. לצד דת תובענית, מגלה הקורא הומניזם טהור ואמון באדם:

המבנה הדיאלוגי מוכיח לעתים את הפילוסופיה של הדיאלוגים הסוקראטיים, ולעתים שאילתות לרב, כפי שהן באות לביטוי בדת. מעמדו של הספר בקונפוציאניזם דומה לזה של כתבי־קודש בדתות המוכרות לנו מהמערב, אלא שהלגיטימציה למה שמנוסח כציווי דתי, אינה האל אלא האדם. לצד דת תובענית, מגלה הקורא הומניזם טהור ואמון באדם:

קלאסיקה מוסרית

Confucius
479-551 לפנה"ס,
נולד בצפון סין. פילוסוף,
מושל (זמנית) ומחנך

אוטוביוגרפיה לא גמורה

רותי גליק

אנדור אנדרה גלרי, סיפורו של כבוד עצמי, מהונגריה: דוד טרבאי, אחרית דבר: אנה סלאי, סיוון, 381 עמ'.

הסופר ההונגרי-יהודי אנדרור אנדרה גלרי בחר לפתוח את האוטוביוגרפיה שלו 'סיפורו של כבוד עצמי', דווקא ברגע של חסד. ב-1942, במהלך אחת החופשות ממחנות העבודה (שאליהם נשלחו הגברים היהודים בהונגריה בתקופת המלחמה) טיילן לביתו שבבודפשט קצין הונגרי בכיר בעילום שם, ועודד אותו להמשיך בעבודתו הספרותית. לא רק אמונו באדם שב אליו לרגע, תקווה חדשה החלה לפעם בו, לשוב ולהיות סופר. במשך שבועות ספורים, בין סתיו 1942 לקיץ 1944, בין צו גיוס אחד למחנות העבודה למישנהו, כתב את 'יצירתו האחרונה', שהיא מסע לגילוי עצמי של אדם המודע למותו הקרב. את היצירה הזו לא הצליח להשלים. ב-1945 נשלח גלרי למחנות הריכוז מאוטהאוזן וגונסקירכן. כיומיים אחרי נפטו מסיבוכים של מחלת הטיפוס בבית חולים באוסטריה.

אנדור אנדרה גלרי

איכות של קסם

הואפודורית ביותר שופעת צבעים מרהיבי-עין. באחרית הדבר מסופר כי המשורר והסופר ההונגרי ד"ר קוסטולני (ספרו 'אנה מותוקה' הופיע בעברית, הוצאת כנרת) כינה את הסופר בצעירותו "ריאליסט של פיות", וגלרי כתב בתגובה: "תמיד מתחתי בין הצבעים הדהויים של החיים קשתות של מעשיות, בשום דרך אחרת לא יכולתי לכתוב על החיים. קרה שכתבתי רק על החיים, אך אז הייתה כתיבתי גרועה עוד יותר מן החיים עצמם".

Andor Endre Gelleri (1945-1906) סופר יהודי הונגרי, זהו ספרו היחיד שהופיע בעברית

הספר מוגש בניהם אישית. המוציא לאור, הסיפר דניאל גלרי הוא אחיינו של הסופר, ואת הספר חותמות מילות פרידה מאת בתו של הסופר, אגנש גלרי, המתגוררת בהונגריה. התרגום של דוד טרבאי זורם וצבעוני, ואחרית הדבר של אנה סלאי מאירת עיניים. תמוה שההוצאה לאור לא טרחה לציין מי הרמות בצילום על עטיפת הספר. לכאורה מדובר בסופר עצמו – ולא היא: מכירור שערכתי התברר שזהו אחיו של הסופר. סגנונו המיוחד מעורר ציפייה לפרסום קובץ מסיפוריו הקצרים, שבכותם נחשב אנדרור אנדרה גלרי לאחד הסופרים הסגנוניים והחשובים של הונגריה במאה ה-20.

אנדור אנדרה גלרי, שהיה סופר מוערך ועטור פרסים, נולד ב-1906 למשפחה פועלים יהודית בפרוור העוני אובודה בבודפשט. הוא עזב את הגימנסיה בשל קשיים כלכליים, למד הנדסה מכנית ועבד כמכונאי, צבע בדים, פקיד וגרפיקאי תעשייתי, ולעיתים קרובות היה מובטל. גלרי החל לפרסם את סיפוריו בגיל 18, זכה מיד להצלחה ונחשב להבטחה גדולה של הספרות ההונגרית. גיבוריו היו פועלים קשי יום, שיכורים, חסרי בית ומובטלים. בסגנון המשלב בין תיאור מוחשי ונוקב של המציאות לבין הזיה והלחום, הפך גלרי את הדמויות הקטנות של חייהם לפיוט. המבקרים הגדירו את סגנונו כריאליזם קסום.

כל אחד מארבעת ספריו היה לחגיגה ספרותית, אבל גלרי שאף כל ימיו לחבר רומנים. 'סיפורו של כבוד עצמי' נכתב למעשה כטייטה לרומן עתידי. בכתיבה אסוציאטיבית, חושפנית וסוחפת, הוא עורך חשבון נפש אמיץ עם עברו המשפחתי ועם זהותו כיהודי. הוא מנסה להבין את ילדותו המיוסרת, את הרדיפה האובססיבית

אסתר אומנם שמרה נידה כבת ישראל כשרה וחסודה, אך משטבלה במקווה הייתה עוברת מאחשוורוש למרדכי, וחיה בחיק שניהם

החיצוניים ליהדות). על הפרק התשיעי של המגילה איש לא סיפר לנו, אנו שהתחכנו על ברכי הציונות החילונית-התרבותית. פורים היה לנו חג של עדלאידע ושל ברוך אגדתי ותל-אביב הקטנה, דוכנים ותהלוכת תחפושות, איפורים וחגיגות ומשלוח מנות לגדולים ולקטנים, והיהודים בארץ ישראל המתחדשת ידעו רק אורה ושמחה עד... עד שקם לו אדם אפל מתוכנו והחיה את פרק ט' נגד עינינו והרג בשונאי היהודים במקום תפילתם, דווקא ביום חגנו וביום שמחחנו. וחג הפורים הפך במקומותינו לחג של שפיכות דמים. צידו האחר של החג – צידה האפל של אסתר המלכה – נגלה.

המיינו החילונים מן הדור הקודם, שנפגש דבקה בדת היהודית על אף כפירתם, ידעו ולא סיפרו. בקשר השתיקה ניסו לממש את אהבתם למסורת היהודית על אף ואולי דווקא בשל מורכבותה. ברצונם לתת לחג משמעות נאורה גרעו בשקט את מסורת הקנאות. כבואם לחדש את תורתנו בארצנו הקדושה, הם חדרו מן העמלק שבתוכנו, מן המגע היוצר וההרסני שבין תורת הקודש, לשון הקודש וארץ הקודש, היכול להנביע פרצי שנאה שיש להם אסמכתא בין דפי תודעת העם הסובל. והם – הציונים הראשונים, החילונים, ביקשו לקומם תודעה יהודית אחרת, זקופת ראש וקומה וגם שחרת שלום. אך הפכפכות המגילה הייתה לנו לרועץ. ואין לנו ימי פורים בימים אלה כימי פורים בימים עברו.

מאותו יום שבו דבק בנו הכתם הנורא תלויה ועומדת עלינו אזהרה בדבר רוחו של עמלק העשויה להגיח מתוך נפשנו. כשאנו קוראים בתורה בבוקר פורים "זכור את אשר עשה לך עמלק" עלינו לזכור ולהיזכר בהפכפכות הנפש האנושית, היכולה בחטף להפוך את יום השמחה ליום אבל, את ההילולה לסבל ואת היין לדם. בהשאירם את התוספות לאסתר' מחוץ לסיפור ידעו חז"ל כי אסתר ומרדכי גיבורי האומה עלולים להפוך לעובדי עבודה זרה, הבוגדים ברוח אומתם. ועם זאת, הורו גם על המשך השמחה ברחובות, על ריקודים ותחפושות, קרנבלים, משתים ויין. כל זאת – על מנת שלא לאבד תקווה ביכולתה של הנפש האנושית, ביכולת הגיבורים והגיבורות לגבור על מכשולותיהם האפלות, לשלוט ביצריהם ולהביא לעולם אורה ושמחה וששון ויקר. ■

ד"ר עינת רמון היא רבה מסורתית ודיקן בית המדרש לרבנים ע"ש שכטר

התוספות הללו הפכה מגילת אסתר לסיפור של טובים נגד רשע אחד ויחיד, ומה טוב ומה נעים שבת כל העמים גם יחד...

אבל חז"ל בחרו שלא להקל על ממשיכיהם. התוספות לא נכללו בנוסח המסורה, ובמקום מסר ברור ובהיר של טובים נגד רעים, החליטו חכמי ישראל להשאיר לצאצאיהם את המורכבות הצורמת ואת ההפכפכות של מגילת אסתר ושל חג הפורים. הם הורישו לנו גרסה כתובה של המגילה שעל פיה הטבח שבסוף האגדה נותר בעינו ומידת צדקתו מוטלת מאור בספק. אחשוורוש מצטייר כמלך הולל וחסר אחריות. ואסתר ומרדכי אומנם זכו למקום של כבוד כמצילי ישראל בפיוטי יום הכיפורים המאוחרים, אך לחלקים האפלים של אישיותם לא נערך 'טיהור' ספרותי. כך נותרה בעינה מסורת התובעת התמודדות מורכבת.

דברי האגדה שבמסכת מגילה שבתלמוד הבבלי צללו עמוק-עמוק לתוך המים הכחלחלים, ובעיקר לתוך דמותה ההפכפכה של אסתר והפליגו על גבי אדי היין המשכרים/המשקרים לעולם ההזוי. אסתר של מסכת מגילה הבבליית הייתה ירקרקת וגם יפהפיה. היא אכלה זרעים על מנת לשמור על כשרות כבית המלך, אך יש אומרים שסעודה את נפשה בקתלי חזיר. היא אומנם שמרה נידה, ככת ישראל כשרה וחסודה, אך משטבלה במקווה הייתה עוברת מאחשוורוש למרדכי, שני הגברים של חייה, וחיה בחיק שניהם, כבתולה וכבעולה לסירוגין. שעה שעמדה בכגדי מלכות בחצר, לפתות את אחשוורוש, נחה עליה רוח הקודש הנבואית, והיא פיתתה את המלך בראש צלול ומורם שכתר מלכות מתנשא עליו במלא הדרו. וכך ירשנו גלגול נוסף, הפכפך, של אסתר המלכה.

ומה אירע בגורלו של הפרק התשיעי? הוא נותר בעינו. כל השומע שהיהודים, רדופי הגולה הדויה ועמיה, הרגו בשונאיהם, ישחק לו מן הגיחוך שיש באפשרות זו מלכתחילה.

ומה עשו חכמינו, הציונים החילוניים, בהופכם לנו את היפוכם ובחדשם לנו את חידושיהם? 'מצנפת לי וגדיל' כתב לוי קיפניס "אל יזוז איש ממקומו משחק פורים מתחיל". שנה שלמה היינו מחכים, ילדי הגנים ובתי הספר הממלכתיים להתחפש למלך אחשוורוש או למלכת אסתר (וכיום: לגירסאות החדשות של הסיפור – סופרמן וסידרלה – מבתי המדרש

מרב תמרוים במסע הספרותי המתק, לא רואים את היעד

אינטימיות ללא הפסקה

מירי פז

גיר ברעם, מחזיר החלומות, כתר, 408 עמ'.

לשחזור חלומות; בשנייה, משחזר צעיר אחר זיכרונות אהבה בניסיון נואש להחיותה.

זיכרון הוא הנושא החם בסיפורת העכשווית. בעיסוקו בזיכרון מצטרף ברעם לדור צעיר ומוכשר של סופרים כמו אלכסנדר המון ('שאלת ברונז', פרוזה אחרת / עם עובד), לארה ופנייר ('יש יהודים בבית שלי', סימנים) וג'ונתן פויר האמריקאי (הכל מואר, זמורה ביתן). כולם, לא במקרה, הם בעלי שורשים במזרח אירופה, שם יודעים משהו על זיכרון; בפולין – פאבל הילה ('מרצדס בניץ', חרגול) ובאוקראינה – אנדריי קורקוב ('הפינגווין והמוות', כנרת). כולם עוסקים בזיכרון האישי, בפרספקטיבה היסטורית, ואילו ברעם מגייס פנטזיה כדי לרמוז, בין השאר, על מציאות חברתית ופוליטית עכשווית או עתידנית.

במסעו השאפתני במחוזות החלום והזיכרון מפור ברעם תמרוני דרך רבים. הוא מתעכב על זיכרונות ילדות ב'קהילה שלוהה ומוסרנית' (עמ' 27) בשכונת בית הכרם בירושלים; רוקם עלילות משנה על סימביוזה בין אח לאחות התאומה, בין ביוגרף למושא הביוגרפיה שלו, והוא מקים מפעל מסחרי להשבת חלומות; בין לבין, הוא מתכתב בהצלחה לא מבוססת עם סגנונם של ס. יזהר ועמוס עוז. אבל, מרב תמרוני לא רואים את היעד. כל הנכסים הטובים של ברעם והתחנות הרבות שעליהן הוא מתעכב אינם מתלכדים לעושר של ממש. החלומות נותרים מיותמים ממשמעות; הזיכרון חומק איכשהו בדרך שסומנה, אך ספק אם נסללה. ■

יר ברעם הוא סופר מעצבן; מצד אחד מוכשר פחד, מצד שני – מתיש. 'מחזיר החלומות' הוא מפניה גיבוריו עורגים אליה ונאחזים בה כבעוגן מפלט מפני תחושת הקץ, אך התמכרותם לתשוקתם מחישה את קץ האינטימיות ביניהם. התשוקה והפחד מוקצנים על רקע מציאות אפוקליפטית, הרומן מתרחש ברובו בתל אביב מוכת מבול, שטפונות, שרפות ושמועות על מגפות. חוקי הטבע משתבשים בה מרוב אסונות; השמש מאחרת לזרוח ובעמיות השלטת אין ודאות במראה עיניים. הדר הוא "לא ממש חדר" רחוב ראשי אחד (הוא) "אולי אפילו שדרה", והעצים מצדיו הם "משמר צפוף ונאמן" (עמ' 9).

מקוריותו של הרומן טמונה במושאי האינטימיות שבחר גיר ברעם: החלום והזיכרון האישי; לא סקס, תודה. חולשתו נובעת מהיעדר הנמקה מספקת לבחירת הנושא המבריקה מחד, ומגודש ספרותיות מאידך. פירוואטים סגנוניים, מכריעים תחתיהם לא מעט מהחן והברק שבספר. אני לא יודעת אם האשם הוא בכתיבה מודעת מדי לעצמה, או בחוסר ביטחון של סופר מוכשר מאוד, שעדיין מתייסר ב'חובת ההוכחה'. החלום והזיכרון הם שני מחוזות אישיים, אוטונומיים, ולו רק לכאורה, שהרי גם עליהם מאיימת סכנת מחיקה או נישול, במיוחד כשהמציאות החיצונית היא דורסנית ומכלה. ברעם מאחה את שני המחוזות האלה בעלילות פנטסטיות ומקבילות: באחת, כובש צעיר את אהובתו בכישרון המיוחד שניתן בו

רומן שאפתני

מהחן והברק שבספר. אני לא יודעת אם האשם הוא בכתיבה מודעת מדי לעצמה, או בחוסר ביטחון של סופר מוכשר מאוד, שעדיין מתייסר ב'חובת ההוכחה'. החלום והזיכרון הם שני מחוזות אישיים, אוטונומיים, ולו רק לכאורה, שהרי גם עליהם מאיימת סכנת מחיקה או נישול, במיוחד כשהמציאות החיצונית היא דורסנית ומכלה. ברעם מאחה את שני המחוזות האלה בעלילות פנטסטיות ומקבילות: באחת, כובש צעיר את אהובתו בכישרון המיוחד שניתן בו

Nir Baram יליד ירושלים, 1976. סופר ועורך, ספרו הקודם: 'ילדי נשף התחפושות'

טיפ לאספן מתחיל / איתמר לוי

חזור ושנן: אני מכור גאה

חייד, ללא הצלחה.

לעולם אל תפתה להצעות להציג את אוצרותיך במתנ"ס המקומי, או באולם הספורט של בית הספר בו למדת. אוסף רציני דורש התייחסות רצינית, אותה תוכל לקבל [אולי...] ממוזיאונים או מספריות גדולות.

לעולם אל תכריז כי האוסף שלך מושלם. תמיד ימצא האספן הקטן מבאר שבע שיחשוף ברכים פריט, שכלל לא ידעת על קיומו.

לעולם אל תרכוש אוסף מושלם של אספן אחר. אנחנו מכירים אותך, אתה נהנה יותר מהציוד.

לעולם אל תהסס בקניית ספר. כאשר תחזור לחפש אותו, הוא כבר לא יהיה שם.

לעולם אל תשאיל לחברים ולקרובי משפחה. אתה עתיד לחפש את הפריטים האלה כל

לעולם אל תבחר תחומי אספנות שונים. אספנות – היא כמו סם, וקוקטייל של נושאים עלול להיות קטלני.

לעולם אל תתמקד בנושא רחב מדי. ספרים אשר בכותרתם מופיעה המלה 'חתול' יכולים להוות בסיס לאוסף נחמד וסביד. ספרים אשר בשמם חבוי 'בעל חיים', עלולים להתברר כנושא מפלצתי.

לעולם אל תגלה כי אתה אספן. סוחרי ספרים נוטים לשכוח את מדיניות המחירים הקבועה שלהם, כאשר ניצב מולם 'מכור' טירון.

לעולם אל תתעצל לרשום כל פריט חדש שאתה קונה. יום אחד תמצא את עצמך רוכש שוב ושוב אותו הספר, שאתה בטוח שהוא חסר לך להשלמת האוסף.

לעולם אל תשאיל לחברים ולקרובי משפחה. אתה עתיד לחפש את הפריטים האלה כל

תצלום: אלעד גרישור